

گفت‌وگو
با عوامل
فیلم سینمایی
«حاشیه»

مواجهه سینما با حاشیه‌نشینی امروز

فیلم سینمایی «حاشیه» در آستانه نخستین نمایش خود در چهل و چهارمین جشنواره فیلم فجر، به یکی از ملتهب‌ترین مسائل اجتماعی امروز ایران

ناصر اریاب
گفت‌وگو

می‌پردازد؛ حاشیه‌نشینی، نه فقط به عنوان یک موقعیت جغرافیایی، بلکه به مثابه سرنوشت ناخواسته انسان‌هایی که با یک ضربه اقتصادی، از طبقه متوسط به حاشیه شهر رانده می‌شوند. پدیده‌ای که در سال‌های اخیر بیش از هر زمان دیگری به معضلی جدی در شهرهای بزرگ ایران بدل شده و دیگر محدود به قشرهای فرودست نیست. محمد علیزاده فرد در نخستین تجربه فیلم بلند خود، «حاشیه»، تلاش کرده این واقعیت اجتماعی را در قالب روایتی معمایی-پلیسی روایت کند؛ فیلمی که حاصل تجربه زیسته، دغدغه اجتماعی و نگاه سینمایی فیلمسازی است که پیش‌تر با فیلم کوتاه «شریف» موفق به دریافت سیمرغ جشنواره فیلم فجر شده بود و قرار است برای اولین بار در بخش سینمای رسانه جشنواره امسال به نمایش درآید. خبرنگار روزنامه صبا به همین بهانه با محمد علیزاده فرد، کارگردان، و یوسف منصوری، تهیه‌کننده فیلم «حاشیه» گفت‌وگو کرده است که در ادامه می‌خوانید.

طبقاتی که روزبه‌روز هم در حال بیشتر شدن است، خیلی از آدم‌ها با یک اتفاق در زندگی‌شان، که خیلی وقت‌ها هم تقصیر خودشان نیست، ناگهان طبقه اجتماعی‌شان عوض می‌شود و مجبور می‌شوند به حاشیه رانده شوند.

گاهی وقت‌ها این اتفاق برای آدم‌هایی می‌افتد که در طبقه متوسط جامعه قرار دارند یا حداقل به عنوان طبقه متوسط شناخته می‌شوند. یک ضربه یا بحران مالی باعث می‌شود طبقه اجتماعی این آدم‌ها پایین‌تر بیاید و به سمت حاشیه‌نشینی سوق داده شوند. متأسفانه در سال‌های اخیر تعداد این افراد رو به افزایش بوده و حاشیه‌نشینی در شهرها بیشتر از قبل شده؛ حداقل آمارها این را نشان می‌دهد.

به نظر شما چه عواملی باعث گسترش حاشیه‌نشینی شده است؟

یکی از دلایل اصلی این است که آدم‌ها به دنبال فضاهای شغلی که در شهرهای بزرگ وجود دارد، به این شهرها مهاجرت می‌کنند، اما از طرف دیگر توانایی تأمین مسکن و اسکان در

محمد علیزاده فرد
کارگردان:

حاشیه‌نشینی دیگر فقط مسئله فرودستان نیست

محمد علیزاده فرد، کارگردان فیلم سینمایی «حاشیه» در نخستین تجربه فیلم بلند خود به سراغ یکی از ملتهب‌ترین مسائل اجتماعی امروز ایران رفته است. او در این گفت‌وگو، از ریشه‌های شکل‌گیری ایده فیلم، تجربه‌های زیسته شخصی، چالش‌های فیلم‌اولی بودن، اهمیت فیلمنامه، انتخاب بازیگران، همکاری با عوامل حرفه‌ای و همچنین نقش جشنواره فیلم فجر در مسیر حرفه‌ای فیلمسازان جوان صحبت می‌کند.

ایده فیلم «حاشیه» از کجا شکل گرفت و چرا سراغ این موضوع رفتید؟

به واسطه تجربه زیسته‌ای که خود من در گذشته داشتم؛ زندگی در پایین شهر و چیزهایی که در آن فضا دیده بودم. بعدتر هم اتفاقات دیگری که در جامعه با آن مواجه شدیم، همه این‌ها کنار هم قرار گرفت و باعث شد من به سراغ ایده فیلم «حاشیه» بروم.

به نظر مسئله حاشیه‌نشینی شاید یک زمانی خیلی‌ها نسبت به آن فاصله ذهنی داشتند؛ یعنی ذهن عمومی، مخصوصاً ذهن مردمی که خودشان را در طبقه متوسط می‌دیدند، خیلی بعید می‌دانست که روزی دچار چنین مسئله‌ای شود. اما الان با توجه به شرایط بد اقتصادی، فاصله طبقاتی و شکاف

خود شهر را ندارند. همین مسئله باعث می‌شود حاشیه‌نشینی گسترش پیدا کند.

ما می‌دانیم که حاشیه‌نشینی یعنی حاشیه یک بافت فرهنگی خاص؛ جایی که آدم‌هایی با فرهنگ‌های متفاوت کنار هم قرار می‌گیرند و الزاماً اشتراک فرهنگی یکسانی ندارند. این فضا می‌تواند آستانه‌ای باشد که در آن شکل می‌گیرد و معمولاً هم کم‌سن‌وسال‌ترها بیشتر درگیر این بزه‌ها و آسیب‌ها می‌شوند.

به همین دلیل، ما به عنوان سینماگر و کسانی که در عرصه فرهنگی و اجتماعی فعالیت می‌کنیم، احساس می‌کنیم پرداختن به این مسائل اهمیت دارد؛ برای اینکه حداقل تلنگری باشد، درباره این معضلات حرف زده شود و شاید در نهایت، توسط کسانی که مسئولیت دارند، راه‌حلی اتخاذ شود تا مردم، مخصوصاً بچه‌ها و نسل‌های آینده، کمتر با آسیب‌های این فضاها مواجه شوند.

انتخاب نام «حاشیه» چقدر آگاهانه و مرتبط با دغدغه فیلم بود؟

با توجه به توضیحاتی که دادم، دغدغه اصلی ما پرداختن به مسائل روز حاشیه‌نشینی و اتفاقاتی است که برای افرادی که در این بخش از شهر زندگی می‌کنند رخ می‌دهد. اسم «حاشیه» ارتباط مستقیم با همین مسئله دارد و کاملاً در امتداد دغدغه اصلی فیلم است.

به عنوان یک فیلم‌اولی، سخت‌ترین بخش مسیر تولید برای شما چه بود؟

به نظر سخت‌ترین اتفاق در تجربه‌های اول فیلم‌سازی، مخصوصاً در فضای فیلم بلند، جلب اعتماد است؛ اینکه اصلاً پروژه به جایی برسد و به نقطه‌ای برسد که دیگران مجاب شوند این توانمندی برای ساخت اثر وجود دارد.

تقریباً همه

فیلمسازهای جوان با این مسئله درگیر هستند. با توجه به اینکه روزبه‌روز فیلم‌سازی گران‌تر می‌شود و ریسک بالایی دارد، این اعتماد معمولاً به‌سادگی شکل نمی‌گیرد. من هم در این مسیر با چالش‌هایی روبه‌رو بودم، اما لطف خدا شامل حال من شد و توانستیم از این مرحله عبور کنیم و به ساخت اولین فیلم بلندمان برسیم.

فیلمنامه در فرآیند ساخت «حاشیه» چه جایگاهی داشت؟ تمام مواردی مثل فیلمنامه، بازی بازیگران و فضاسازی بصری، برای هر کارگردانی مهم است و طبیعتاً برای من هم اهمیت داشت. اما فیلمنامه همیشه برای من جایگاه ویژه‌ای داشته است.

اگر آن روایتی که قرار است برای مخاطب نقل شود و آن داستانی که گفته می‌شود جذاب نباشد و مخاطب نتواند با آن ارتباط برقرار کند، هرچقدر هم در عناصر دیگر مثل فضاسازی یا جنبه‌های فنی خوب عمل کنیم، به دلیل اینکه اصل قصه مخاطب را جذب نکرده، احتمالاً اثر موفق نخواهد شد.

ما قبل از ورود به مرحله تولید، تمام تلاش‌مان را کردیم که فیلمنامه به نقطه مطلوب برسد. حتی تا چند روز مانده به شروع فیلم‌برداری هم بازنویسی‌ها ادامه داشت و چندین نسخه مختلف نوشته شد تا به نسخه‌ای برسیم که جلوی دوربین رفت. در این مسیر خیلی سعی کردیم مشورت بگیریم، گفت‌وگو کنیم و تا جایی که ممکن است متن را بهبود بدهیم.

درباره فضاسازی بصری و همکاری با مدیر فیلم‌برداری بگویید.

در بحث فضاسازی بصری، حضور محمدرضا سجادیان به عنوان مدیر فیلم‌برداری برای من خیلی مهم بود. این حضور یک پشت‌گرمی بزرگ محسوب می‌شد، چون کسی کنارم بود که سلیقه بصری‌مان به هم نزدیک است و زبان مشترک داریم.

ما قبلاً در فضای فیلم کوتاه با هم کار کرده بودیم و این تعامل خوب باعث می‌شد آن چیزهایی که در ذهن من هست، به تصویر تبدیل شود و بتوانیم آن را به مخاطب ارائه بدهیم. در این بخش‌ها هم به واسطه تعاملی که بین عوامل وجود داشت، سعی کردیم بهترین نسخه خودمان را اجرا کنیم.

کار با بازیگران حرفه‌ای چه تأثیری بر روند تولید داشت؟ کار کردن با بازیگران حرفه‌ای که سال‌ها در سینما و تلویزیون فعالیت کرده‌اند، طبیعتاً با بازیگران کم‌تجربه متفاوت است. در این فیلم هم حضور این بازیگران خیلی وقت‌ها کمک‌کننده بود، چون آن چیزی که مدنظر ما بود و در گفت‌وگو به آن می‌رسیدیم، با